

kan worden, is de verscheidenheid van het affekt even rijk als die des gevoels.

Wort de ziel bij de gemoedsontroering in haar bestaan verhoogd, dan spreekt men van *opwekkende* of *exciterende*; wordt zij in haar bestaan gedrukt, van *neerdrukkende* of *deprimeerende* affekten. Tot de eerste soort behoren b. v. toorn, moed en bewondering; tot de tweede b. v. vrees, schrik, schaamte.

Zij er ten slotte nog op gewezen, dat het ontstaan zoo van affekt als gevoel een natuurordening voor ons zieleleven is. Affekt „uiterroepen“ heeft geen verstandig mensch dan ook ooit gewild. „Gevoelloos“ zijn wij alleen in den diepen slaap.

En apathie of gevoelloosheid in wakenden toestand is dan ook niet anders dan of het zelfbedrog of de misleiding van anderen, dat men voor lust of onlust werkelijk *over-schillig* zou zijn. Terwijl „door niets te storen gemoedsrust“ zelfs bij afstomping van het *uudegevoel*, door den zelfauchtigen in werkelijkheid nooit wordt verkreng.

In zich zelf is het gevoel en ook het tot affekt geworden gevoel, b. v. van liefde en haat, van vreugde en droefheid — goed noch slecht. Zij worden eerst slecht door de zonde, en alleen de Genade kan heiligen ons gevoel en onze gemoedsbewegingen. Heiligen het hart.

„Stervende heeft hij aangebeden.“

Door het geloof heeft Jacob stervende, een legelid der zonen van Jozef gezegend, en heeft aan geboden, leunende op het opperste van zijnen staf.

Hebr. 11: 21.

Voor de kennisse van wat aan de overzijde van het graf ligt, is het oogenblik van *sterven* van hooge betekenis. Ook de wijze toehoorde we sterven en zien sterven, draagt hij tot onze kennisse van God. Zooveel, dat anders tusschen God en onze ziel schoof, valt dan weg. Men staat dan aan den ingang van het onzienlijke leven, en wat de Psalmist uitzong: „Onze voeten zijn staande in uwe poorten, o Jerusalem“, is ook op het ingaan door de poorten van het *nieuw* Jerusalem toepasselijk.

Maar dan zij hier het *sterven* ook in zijn eenig-echten zin genomen. Sterven is een daad. In zijn geboren worden is men lijdelijk. Het leven begint pas. Maar als het einde daar is, en God het ons gaf den volwasen leeftijd te bereiken, dan moet, bij het afscheid nemen van dit en het ingaan in het toekomstige leven, de dienstnecht en de dienstmaagd des Heeren niet onwillig er door den Dood uitgesleept worden, maar dan moeten ze zelve *er willeg uitgaan*, en in de wijze waarop ze dit doen, de vrucht van hun geloofsarbeid openbaren. De eerste Christenen zongen lofsalmen als ze hun dooden uitdroegen, en Paulus riep uit: „Het sterven is mij gewin, want bij Christus te zijn is zeer verre het beste“. Zoo was het sterven de laatste strijd, maar de strijd niet van wie zich tegen den belager van zijn leven verdedigt, neen, het was de strijd van den held, die moedig doordrong, om jubelend bij zijn God te komen.

Zeker, men mag den dood niet zoeken. Tot het einde toe te waken voor ons leven, is ons als dure plicht opgelegd. Zelfmoord is geen sterven, maar een rijk verdoen, zich wegmaken. Sterven is betoon van moed, zelfmoord is lafheid, is bezwijken, is het niet langer aanduurven van de levensworsteling, is vluchten uit het gelid. Maar ook al mag tot het laatste toe, zoelang er hoop en kans is, niets onbeproefd worden gelaten, om hier op aarde zijn God te blijven dienen tot Hij ons afroeft, — als Hij afroeft, is meer de lach van heilige vreugde, dan het slaken van diepe verzuchting op zijn plaats. Wie gelooft heeft steeds beleden, dat hij hier niet, daarboven wil thuis behoort. Dit nu is het, wat het sterven waar moet maken. In het sterven moet het zegel op heel ons geloofsleven worden gezet. Het sterven mag voor Gods kind niet anders zijn dan de doorgang in een eeuwig leven.

En dat nu is het niet, of het moet een *daad* zijn. We moeten niet overvallen, opgenomen en weggehaald worden. We moeten hooren wie roept, en op die roepstem antwoorden: „Zie hier ben ik, Heere“, en dan de vallei van de schaduwen des doods moedig ingaan en door wandelen, wetende dat de Heere ons opwacht, en ons aan zijn hand door die vallei der verschrikking heenleidt.

Toch, het zij er aanstands bijgevoegd, is zulk ideaal sterven zeldzaam. De ween en smarten des doods rooven het sterven zoo telkens zijn ideaal, zijn hoog en heilig karakter, en ook ingetreden bedwelmning maakt niet zelden, dat er van een willig en bewust sterven, *als daad van de ziel*, geen sprake zijn kan. Zelfs is het helaas wel voorgekomen, dat een bedwelmend middel werd toegediend, om het sterven in een inslapen te doen ontgaan.

Van zulk een onmogelijkheid om als kind van God in het geloof manmoedig te sterven, make men niemand, zoo het buiten zijn toedoen aldus loopt, een verwijt. Ook hierin blijft uw God de vrijmachtige, en de feiten spreken om aan te toonen, dat de Heere zulk een heroiek sterven, in vol bewust geloof, aan meer dan één onthoudt.

Slechts ga men in die verschooning niet te ver.

De Schrift mijdt steeds den sentimenteelen kant, en teekent ons daarom uiterst weinig van het sterven af. Eigenlijk alleen het sterven van den Christus op Golgotha, en dan het sterven van Jacob. Maar van Jacob heet 't dan ook, dat hij, toen zijn einde naderde, *zich sterkte*, overleed op zijn leger gij zitten, en leunende op het uiterste van zijn staf, aanbad en zijn zonen zegende.

Jacob *sterkte zich*, d. w. z., hij liet zich door zwakte en ween niet overmannen, streed er tegen, greep zich aan, en verzamelde het laatste van zijn geloofkrachten, om nog in het sterven zijn God te verheerlijken. Zorge over zich zelve, over zijn eigen staat, over zijn uitblazen van den laatste adem kende hij niet, en als hij zijn zonen zegent, is dit geen huiselijk tafereel, maar een heilig profeteeren, hoe door zijn zonen, die saam de stambouwers van Israël zouden zijn, het Godsrijk komen en het Godsrijk bloeien zou, en eens Messias zou opstaan. „Totdat Silo komt!“ dit was het hoogtepunt van zijn profetie. Hij zegent zijn zonen, maar in en door zijn zonen doet zijn profetie op de komst van het Koninkrijk der hemelen.

Vandaar dat dit in den brief aan de Hebreërs ons geteekend wordt als zijn hoogste geloofs-

daad. „Door het geloof heeft Jacob stervende zijn zonen gezegend en aangebeden.“

Er kan, we betwisten dit niet, ook in het sterven een donkerheid over de ziel vallen. Satan kan tot in het sterven toegelaten worden ons te kwellen. Maar als regel moet toch gezegd, dat het leven er is, om onze geloofs-zekerheid vast te leggen, en dat in ons sterven de vrucht van die geloofsverzekering moet uitblinken, onzen God tot eer.

En daarom mag niet toegegeven, dat men op zijn sterfbed zich willoos door zijn smarten en door zijn zwakte mag laten overmannen. Nog in het sterven moet de wil, de moed, de veerkracht van het geloof tegen de zwakte van het vleesch worstelen. De geest, niet het vleesch, moet in dit heilig oogenblik overwinnen. En dat is het, wat Jacob deed. Hij *sterkte zich* om godzaligheid te kunnen sterven. Had hij dit niet gedaan, ook hij ware allicht half onbewust ingesluimerd. Maar dit deed hij niet. Zijn machtige geest schudde zich wakker. En zoo kwam de Godverheerlijking in zijn sterven.

Een sterven, nu nog aan elk Christen ten voorbeeld gesteld.

Maar dan is er ook in zulk sterven een ontmoeting met God, die de kennisse Gods voor het sterven verrijkt; verrijkt voor wie sterft, en verrijkt voor wie om zijn sponde staan.

Veel hoort men het thans als het meest gewenschte sterven roemen, als lemand, naar het heet, „zacht en kalm ontslapen“, wat dan feitelijk bijna altoos betekent, dat hij, zonder eenig hooger levensteeken te geven, half dommelend uit dit leven verscheidt.

Nu, dat kan de ongelovige ook. En zoo hoort ge dan ook van hen, die buiten Jezus sterven, gedurig dat ze even zacht en kalm heengingen; misschien zelfs minder nog dan menig kind van God door zorge en twijfel gekweld.

Men sprak hun van niets. Zij spraken van niets. De arts bleef diets maken, dat het zó erg niet was. En zoo sloop de overledene heel gewoon uit het leven weg, zonder iets van de verschrikking des doods gekend te hebben.

En anderen, dit zijnde, kregen dan den indruk, dat aan het sterven eigenlijk niets aan was; dat het zoo zacht en ongemerkt toeging. Dan kwamen de bloemen die de lijkkar bedekten. Con-doleantiebezoek schaf men af. Zoo wordt er over niets, dat met den dood samenhangt, gesproken. En na de begrafenis spreekt men heel gewoon, behalve over de eeuwige dingen.

Aldus gaat de machtige les van het sterven geheel teloor. De Dood houdt op een prediker zelfs van hooger ernst te zijn. En aan den Heere van leven en dood wordt niet gedacht.

Dat kwaad nu mogen wij, Christenen, niet voeden. En toch, dat doen we, als we dat „zacht en kalm ontslapen“ van de wereld overnemen.

Niet zacht en kalm, maar strijdend en overwinnend in zijn Heiland sterven, zó en niet anders moet het sterfbed in het Christelijk gezin zijn.

Wie dat niet aandurf, en op niets bedacht is, dan om tot aan het sterven aan den kranke alle strijd en moeite te sparen, is niet barmhartig, maar uit ongelof weerd.

Stervende heeft Jacob aangebeden.

Men kan op zijn sterfbed *bidden*. Bidden om hulpe in de laatste worsteling. Bidden voor de zijnen die men achterlaat. Bidden voor het koninkrijk Gods. En reeds zulk een gebed is heerlijk. Dat op zijn sterfbed voor het aangezicht Gods verschijnen. Dat laatste gebed op aarde, als alle gordijn wegwalt, en men zijn laatste smeking opent tot dien God die ons in de zalen van het eeuwige licht opwacht! Zulk bidden leert bidden aan wie er bij staan. Zulk bidden heeft overweldigenden, wegslependen invloed.

En toch, Jacob deed meer.

Stervende heeft hij aangebeden. Hij heeft in het sterven zelf den drang gevoeld, om zijn God het offer der aanbidding op te dragen. Hem te geven den lof, den prijs, de dankzegging en de eere. In de grootheid en majesteit, in de genade en onferming van zijn God zich te verliezen. En alsoo Hem op te dragen de vrucht der lippen, beter dan hij in zijn leven het kon. Zulk een plechtige aanbidding op het sterfbed is een resumatie van de aanbidding, die we in ons leven Gode toebachten; maar nu intenser, dieper dan ooit gevoeld, vlak vooral gaande aan het oogenblik, waarop men onder Gods engelen en heiligen daarboven Hem de eere zijns Naams zal toebrengen.

In zulk een aanbidding op het sterfbed trekt zich dan al de verworven kennisse Gods saam, en de kennisse wordt op zulk een oogenblik wonderbaar verhelderd, verrijkt en verdiept. Het is God kennen zoo klaar als men Hem nog nooit gekend had. Bijna een Hem van aangezicht tot aangezicht zien.

En van die aanbidding komt vrucht ook voor de omgeving.

Bij een sterfbed is de liefde machtig opgewekt. De eerste rouw worstelt reeds in het hart. Dat hart is daardoor ontvankelijker dan ooit, en de indruk dien het op zulk een oogenblik ontvangt, is overweldigend.

Men weet, men vertrouwt van elkander, dat men geloof; maar zoo dikwijls ziet men het niet, merkt er vaak het tegendeel van in klein-geestigheid en zonde.

Maar als nu het oogenblik van sterven gekomen is, en kinderen zien het dan aan hun vader, een man aan zijn lieve vrouw, dat in dit aangrijpend oogenblik het geloof niet wijkt, maar stand houdt; dat voor de poorte der eeuwigheid de taal van het geloof bezield en krachtig wordt, en het is of men beluistert een zielsluiting die naar God van den stervende uitgaat, dan is het die stervende, die door het gebed zijner aanbidding u als in de tegenwoordigheid Gods plaatst, en u nader Zijn nabijheid doet gevoelen, dan ge dit dusver ooit gesmaakt hadt.

Veel sterven kon zoo heel anders zijn dan het nu is, zoo er anders ware geleefd, zoo in het sterven zelf het geloof krachtig opwaakte, en zoo Gods kind ook in het sterven verston, dat hij nog stervende een plicht jegens zijn God en jegens de zijnen heeft te vervullen.

Dan zou het sterven zooveel meer dan nu een prediking, een prediking van heilige realiteit zijn, en de vrucht ervan zou Gode tot eer terugvloeien in het leven.

Amsterdam, 20 Nov. 1903.

Duitschland.

Indien de Vermittlungs-theologie ergens verwoesting heeft aangericht in de theologische wereld, dan is dit in Duitschland geweest. Daar bloeide ze het weligst, vond ze haar knapste tolken, bezette ze schier alle katheders, heerschte ze schier opper-

machtig. En juist aan haar invloed is het te wijten, dat in steeds breeder kring het geloof in de Schrift te loor ging, dogma na dogma der Christelijke Kerk werd prijsgegeven en men ten slotte niets anders overhield dan een verwaterd Christendom, waarbij de ziel niet leven kan.

Wellhausen kreeg daardoor vrij spel voor zijn ideologische reconstructie van Israël's geschiedenis, waarbij het evolutie-proces ook op de Openbaring werd toegepast en Israël's religie uit de grofste afgoderij allengs opklom tot die hoogere godsverering, die bij de profeten gevonden werd. De Goddelijke autoriteit van het Oude Testament was reeds lang door de Vermittlungs-theologie prijs gegeven. Stuk na stuk uit Israël's literatuur werd als pia fraus, vroom bedrog van Israël's priesters, op zij geschoven. Maar Wellhausen trok het eerst consequent de lijn door, toen hij, alle bovengenoemde openbaring loochnend, de ontwikkeling van Israël's religie uit zuiver menselijke oorzaken verklaarde. Het heilige karakter van Israël's religie was daarmee te niet gedaan. De laatste aureool, die de Vermittlungs-theologie nog aan Israël liet, verdween. Israël stond aan het einde van zijn historische hooger in religieus besef dan de andere volkeren, maar het had dit niet aan God te danken, die door zijn tolken tot Israël sprak, maar aan eigen voortreffelijkheid alleen.

Wat Wellhausen voor het Oude Testament had gedaan, deed Harnack voor de Christelijke religie. In den smeltoven van zijn Dogmengeschiedenis werd de Christelijke belijdenis van de kerk aller eeuwen opgesmolten, gereinigd van alle vreemde alliege, om ten slotte als het wezen van het Christendom, de eigenlijke leer van Christus, een geloof over te houden, dat als twee druppelen water op het geloof onzer moderne theologen gelijkte. Een vaag geloof in de liefde Gods, in de ideale bestemming van den mensch, in de bijzondere voortreffelijkheid van Christus Jezus, maar waarbij van een door schuld verbrijzelde menschenhart, van een verzoening met God door den eenigen Middelaar, van de gerechtigheid Gods in het oordeel geen sprake meer is. Eigenlijk doet het er volgens Harnack niet toe, of Christus bij dit alles zijn eminente positie behouden blijft; niet om den persoon van Christus, maar om het wezen van het Christendom, om de hoogere Godsdeed is het te doen.

En daarnaast trad de school van Ritschl op, die aanvankelijk een steunpunt voor het zoo fel bestreden geloof scheen te bieden. Lijnrecht tegenover de Vermittlungs-theologie, die poogde geloof en wetenschap te verzoenen, stond de leuze door hem aangeheven: naar uwe tenten o, Israël; het onheilig huwelijk tusschen geloof en wetenschap moet worden verboden; laat aan het ongelooft de wetenschap, maar trek gij, o kerk van Christus, u terug naar de heilige erve der religie, die alleen voor u is bestemd. En toen Ritschl daarbij weer de hoge waarde der Heilige Schrift als historische getuigenis van het geloof van Christus en de Apostelen aanpreepte; de rechtvaardigmaking en verzoening met God in het centrum van het geloofsleven plaatste; in Christus de hoogste en rijkste openbaring van God zag en heel het Christelijk leven verklaarde uit den geest van Christus, die in de gemeente woont en leeft, — scheen te midden van het driftzand, waarin de Vermittlungs-theologie de kerk al dieper wegzinken deed, plotseling de rots op te rijzen, waarop weer vast kon worden voortgebouwd. Alleen ook deze rots bleek achteraf niets te zijn dan een wreede zinsbegoocheling. Het „heiden met het hoofd en Christen met het hart“, het overlaten van de wetenschap aan het ongelooft, om voor zijn religieus leven vrede te vinden met God, is een dualisme, dat op den duur nooit bevredigen kan. En waar Ritschl de *waarheid* der Christelijke religie prijs gaf, haar alleen erkende als een wereld van voorstellingen en denkbeelden, die goed en nuttig waren voor ons religieus leven, maar waarvan niemand wist, of de realiteit daarvan beantwoordde, daar werd zijn orthodoxe terminologie zelfs een onheilspellend, een misleiding van het vrome volk. Want wie waarlijk naar God zoekt en naar vrede dorst voor zijn ziel, klinkt het schier als spot in de ooren, wanneer ge bij het reiken van de teuge des levendens waters hem toeroept: of dit water werkelijk uw dorst lescht, weet ik niet, maar drink; want de voorstelling van het drinken zal weer nieuwe levenskracht u schenken.

Het is waarlijk geen wonder, dat de kloof tusschen het volk en de Christelijke religie in Duitschland steeds breeder wordt, en de schare, die van dit zeer lichte brood walgt, het Christendom den rug toekent en in de armen van het socialisme zich werpt. De jongste verkiesingen hebben het maar al te droef geleerd, hoe de zegepraal over heel de linie aan het socialisme zou zijn geweest, indien niet de macht der Roomsche kerk nog weerstand aan den aanval had geboden. Maar hoe dankbaar men ook wezen moge voor den steun, dien de vaste organisatie, de strenge tucht, het kloek beleid der Roomsche kerk in de ure des gevaars bood, het jaagt ons, protestanten, een bios van schaamte naar het aangezicht, dat de eens zoo machtige protestantse kerk in Duitschland schier alle vat op het volksleven bleek verloren te hebben en niet alleen de hoogste mannen van wetenschap, maar ook de breedte laag van de arbeidersbevolking den rug heeft toegekeerd aan een kerk, die steenen biedt voor brood.

Duitschlands geniale Keizer heeft het gevaar ingezien; maar het enige redmiddel zag hij niet. Het wachtwoord door hem gegeven: Weiterbildung der Religion, opdat de religie meer aan de behoefte van het volk moge voldoen, kan daarom geen redding bieden, omdat hij vergat het fundament aan te wijzen, waarop verder moet worden gebouwd. Elke poging om het volk weer vaster aan de Christelijke kerk te binden, door de Christelijke religie nog meer te vervormen, nog meer pasklaar te maken voor de eischen van het moderne leven, lokt het volk niet, maar stoot het af. Indien Rome nog zooveel invloed uitoefent over de geesten, dan is het juist daaraan te danken, dat het *zekerheid* en *vastheid* biedt voor het hart, dat door twijfel en ongelooft werd voortgejaagd. Niet in het transigeeren, maar in het maintainereen ligt de kracht van het geloofsleven. En zal de Protestantse kerk in Duitschland ooit weder tot haar ere komen, dan kan dit alleen geschieden, doordat ze terug keert tot de geloofsvastheid van een Luther en een Melancthon, die daarom van geen wankelen wisten, omdat ze op de rots stonden van het Woord Gods.

Daarom begroeten we met stillen dank aan God elke poging ook in Duitschland aangewend, om aan het onheilge schipperen met de critiek een einde te maken en zich weer in kinderlijk geloof te buigen voor het gezag der Heilige Schrift. Er is, zoo schreef men ons onlangs uit Duitschland, weer een honger bij het volk ontwaakt naar stevige reformatorische spijs. Men is de lifafjes, die de Vermittlungs-theologie bood, moede en verlangt naar steviger voedsel. En indien het God thans behaagt mannen te verwekken, die dat voedsel aan het volk voorzetten, dan kan de geestelijke bloedarmoede wijken voor een krachtiger geloofsleven. Het uitmennende werk van BETTEN, den gevierden populairen schrijver, wiens werken bij duizendtallen verspreid worden, over den *Bijbel als Gods Woord*, is daarom voor ons een teken des tijds. Hoeveel bezwaren men ook moge inbrengen tegen de al te letterlijke opvatting der profetieën en de chiliastische neigingen van den auteur, wat het hart verkwikt, wat aan dit werk een bijzondere waarde verleent, is, dat de schrijver zich vastklemt met heel de kracht van zijn geloof aan de Schrift en tegenover al hare belagers het oude woord van Luther heropbeft: Das Wort sie sollen lassen stahn. Wat Bettex u biedt is niet een eindeloos geknutsel om weer recht te trekken wat de critiek scheef trok; een Sisylus-arbeid, die, zoodra ge den top van den berg meent bereikt te hebben, u weer dwingt opnieuw te beginnen met den last van nieuwe bezwaren en bedenkingen. Het is een kreet uit de ziel; een Elia's taal, hoe lang het volk hinken zal op twee gedachten; een getuigenis van een hart, dat in de Schrift het brullen van den leeuw heeft gehoord, het machtig dreunen van het Woord Gods, en daarom met een Jesaja uitroept: Tot de Wet en de Getuigenis!

En Bettex is niet de eenige. Prof. Klosternann handhaaft met kracht het Oude Testament. De uitmennende studien van Prof. Th. Zahn over het Nieuwe Testament, waaraan zelfs tegenstanders om strijd hulde brengen, zijn vernietigend voor de critiek op het Nieuwe Testament. En Dr. Lepsius, de kundige Direktor van de Deutsche Orient mission, tracht in het tijdschrift „Das Reich Christi“, dat te Berlijn verschijnt, gesteund, door mannen als Prof. Köhler, S. Jaeger e. a. een dam op te werpen tegen de critiek, en ook door de vertaling „van Calvinistische werken uit Holland weer „starke reformatorische Speise“ aan het volk voor te zetten.

Droevige teekenen staan zeker daartegenover. Dat de predikant van de Gereformeerde kerk te Elberfeld, N. Geyser, de zoon van den kloeken voorvechter der Gereformeerde beginselen, de man, die de gemeente dient, waar eens Kohlbrugge heeft gestaan, onlangs openlijk verklaarde kwam, dat het geloof aan de inspiratie der Schrift door hem was prijsgegeven, en daarbij zich nog kwansuis verschoof achter een uit zijn verband gerukt woord van den schrijver, die in zijn „Schriftcritiek“ juist het scherpst tegen die critiek ijverde, dringt onwillkeurig een *Et tu Brute* op de lippen.

Maar de hoop blijft leven in het hart, dat ook de Protestantse Kerk in Duitschland weer uit haar doodslaap zal opwaken, de banden zal afschudden van een theologie, die haar levenskracht ondermijnt, en weer een eere zal worden voor Christus naam en een macht onder het van God afgedoolde volk.

fundament aan te wijzen, waarop verder moet worden gebouwd. Elke poging om het volk weer vaster aan de Christelijke kerk te binden, door de Christelijke religie nog meer te vervormen, nog meer pasklaar te maken voor de eischen van het moderne leven, lokt het volk niet, maar stoot het af. Indien Rome nog zooveel invloed uitoefent over de geesten, dan is het juist daaraan te danken, dat het *zekerheid* en *vastheid* biedt voor het hart, dat door twijfel en ongelooft werd voortgejaagd. Niet in het transigeeren, maar in het maintainereen ligt de kracht van het geloofsleven. En zal de Protestantse kerk in Duitschland ooit weder tot haar ere komen, dan kan dit alleen geschieden, doordat ze terug keert tot de geloofsvastheid van een Luther en een Melancthon, die daarom van geen wankelen wisten, omdat ze op de rots stonden van het Woord Gods.

Daarom begroeten we met stillen dank aan God elke poging ook in Duitschland aangewend, om aan het onheilge schipperen met de critiek een einde te maken en zich weer in kinderlijk geloof te buigen voor het gezag der Heilige Schrift. Er is, zoo schreef men ons onlangs uit Duitschland, weer een honger bij het volk ontwaakt naar stevige reformatorische spijs. Men is de lifafjes, die de Vermittlungs-theologie bood, moede en verlangt naar steviger voedsel. En indien het God thans behaagt mannen te verwekken, die dat voedsel aan het volk voorzetten, dan kan de geestelijke bloedarmoede wijken voor een krachtiger geloofsleven. Het uitmennende werk van BETTEN, den gevierden populairen schrijver, wiens werken bij duizendtallen verspreid worden, over den *Bijbel als Gods Woord*, is daarom voor ons een teken des tijds. Hoeveel bezwaren men ook moge inbrengen tegen de al te letterlijke opvatting der profetieën en de chiliastische neigingen van den auteur, wat het hart verkwikt, wat aan dit werk een bijzondere waarde verleent, is, dat de schrijver zich vastklemt met heel de kracht van zijn geloof aan de Schrift en tegenover al hare belagers het oude woord van Luther heropbeft: Das Wort sie sollen lassen stahn. Wat Bettex u biedt is niet een eindeloos geknutsel om weer recht te trekken wat de critiek scheef trok; een Sisylus-arbeid, die, zoodra ge den top van den berg meent bereikt te hebben, u weer dwingt opnieuw te beginnen met den last van nieuwe bezwaren en bedenkingen. Het is een kreet uit de ziel; een Elia's taal, hoe lang het volk hinken zal op twee gedachten; een getuigenis van een hart, dat in de Schrift het brullen van den leeuw heeft gehoord, het machtig dreunen van het Woord Gods, en daarom met een Jesaja uitroept: Tot de Wet en de Getuigenis!

En Bettex is niet de eenige. Prof. Klosternann handhaaft met kracht het Oude Testament. De uitmennende studien van Prof. Th. Zahn over het Nieuwe Testament, waaraan zelfs tegenstanders om strijd hulde brengen, zijn vernietigend voor de critiek op het Nieuwe Testament. En Dr. Lepsius, de kundige Direktor van de Deutsche Orient mission, tracht in het tijdschrift „Das Reich Christi“, dat te Berlijn verschijnt, gesteund, door mannen als Prof. Köhler, S. Jaeger e. a. een dam op te werpen tegen de critiek, en ook door de vertaling „van Calvinistische werken uit Holland weer „starke reformatorische Speise“ aan het volk voor te zetten.

Droevige teekenen staan zeker daartegenover. Dat de predikant van de Gereformeerde kerk te Elberfeld, N. Geyser, de zoon van den kloeken voorvechter der Gereformeerde beginselen, de man, die de gemeente dient, waar eens Kohlbrugge heeft gestaan, onlangs openlijk verklaarde kwam, dat het geloof aan de inspiratie der Schrift door hem was prijsgegeven, en daarbij zich nog kwansuis verschoof achter een uit zijn verband gerukt woord van den schrijver, die in zijn „Schriftcritiek“ juist het scherpst tegen die critiek ijverde, dringt onwillkeurig een *Et tu Brute* op de lippen.

Maar de hoop blijft leven in het hart, dat ook de Protestantse Kerk in Duitschland weer uit haar doodslaap zal opwaken, de banden zal afschudden van een theologie, die haar levenskracht ondermijnt, en weer een eere zal worden voor Christus naam en een macht onder het van God afgedoolde volk.

Provinciale Universiteitsdag.

Onze Friesche vrienden toonen door den Universiteitsdag, die 20 November a.s. te Leeuwarden zal gehouden worden, dat de liefde voor onze Calvinistische Hoogeschool nog niet aan het roesten is.

Deze provinciale Universiteitsdagen juichen wij van harte toe. Ze kunnen zoo uitmennend dienst bewijzen, om menig vooroordeel weg te nemen, om de belangstelling weer aan te wakkeren, om den kring der vrienden uit te breiden.

Ook in de keuze der sprekers was men in Friesland zeer gelukkig. Waar Prof. Bavinck optreedt, daar is men altoos zeker van een talrijk luisterend gehoor. En naast hem zullen twee echte Friezen, beiden met een warm hart voor de Calvinistische beginselen, Mr. Anne Anema als jurist en Dr. L. Wagenaar als historicus-theoloog, het woord voeren.

Met zulk een drietal sprekers moet deze Universiteitsdag slagen. En het in Friesland gegeven voorbeeld moge andere provincien ten prikkel zijn, om het vuur niet onder de asch te laten wegsmeulen, maar door kloek en beziel optreden, weer nieuwe geestdrift in het hart te doen ontvoken.

Per deurwaardersexploot.

Een staaltje van echt hiërarchische tyrannie wordt ons van een onzer Zuid-Hollandsche dorpen gemeld.

De domine in de Hervormde kerk aldaar, verkondigt niet het Evangelie der Schrift, maar vergiftigt zijn gemeente, met de leer der spiritisten. Natuurlijk doet de Hervormde kerk hier niets tegen. Of men het socialisme of spiritisme, het modern ongelooft of de communistische droomerijen van Van Eden op den kansel brengt, laat de Haagse Synode koud. Het pereat mundus fiat justitia heeft zij omgezet in: de kerk mag ten verderve gaan, wanneer de leervrijheid der domine's maar ongerept blijft.

Toch spreekt het wel van zelf, dat de gemeente er niet zoo over denkt. Zij begeert niet de door God gevloekte doodenbezwering, maar het Evangelie van den uit de dooden herrezen Christus te hooren. En waar de eigen herder steenen in plaats van brood geeft, daar zoekt men zielevoedsel in de Gereformeerde kerk en sluiten velen uit de Hervormde kerk zich bij haar aan.

En nu zet de spiritistische domine alles op haren en snaren, om zijn onwillige schaapkins in de schaapskooi te houden. Het is niet voldoende, wanneer men dezen spiritistischen domine mondeling of schriftelijk kennis geeft, dat men met de Hervormde kerk gebroken heeft. Zelfs niet als men het doet per aangeteekenden brief, dien domine zelf aan het postkantoor afhaalt en waarvoor hij het reçu teekent. Och, als men eenmaal in deze spiritistische droomerijen verzonken is, dan wordt men zoo Oost-Indisch doof voor stemmen uit het werkelijk leven. En daarom — dat is domine's eisch — eerst wanneer een heusche deurwaarder komt, die bij deftig exploit in eigen persoon aan domine's meid betoekend, het feit mededeelt, dat Jan, Piet of Klaas niet langer lidmaat is van zijn kerk, dan zal hij het gelooven. Tot zoo lang blijft men, wilens of onwillens, lid vande Hervormde kerk en — betaalt mee in de kerkelijke belasting. Het ontbreekt er nog maar aan, dat domine bepaalt, dat de boodschap alleen gelden zal, wanneer ze eerst door tafeldans of medium als authentiek is geverifieerd.

En wat het ergste is, is dat deze *gewetensdwang*, zoo als hij zelfs door de Roomsche kerk niet wordt geoefend, niet de rijken treft, voor wie de kosten van een deurwaardersexploot een bagatel zijn, maar de armen. Een kerk moet wel diep gezonken zijn, die aan haar domine's alle vrijheid laat, om God te loochenen en den Christus naar het rijk der sagen te verwijzen, maar die met zulke chicanerijen de *gemeenteliden* dwingen wij naar deze dwaalleeraars te blijven luisteren.

Natuurlijk zullen de betrokken personen wel zoo verstandig zijn, zich aan deze dwaze eischen niet te storen. Wanneer men per *aangeeteekenden brief* het lidmaatschap der Hervormde kerk heeft opgezegd, en door het getekend reçu het bewijs in handen heeft, dat domine den brief ontving, dan is dit voor de rechtbank volkomen voldoende. En wanneer het kerkelijk belastingbiljet dan toch bezorgd wordt, wachtte men rustig de beslissing van den kantonrechter af.

Il y a des juges à Berlin. En wij kunnen ons niet denken, dat een kantonrechter in ons land, het wagen zou, met den eisch van dezen spiritistischen domine mee te gaan. Hij zou er zich zelf mee belachelijk maken, en een storm van verontwaardiging in heel het land, zoo hem leeren, dat men in Nederland van gewetensdwang, in welken vorm ook, niet is gediend.

Dr. Van Gelderen.

Een „belangstellend vriend van de Vrije Universiteit“ wenscht iets meer te weten aangaande den studietijd van Dr. Van Gelderen, die tot docent in het Hebreeuwsch aan de Vrije Universiteit benoemd werd.

Vij ontleenen daarom aan het curriculum vitae, dat Dr. Van Gelderen naar Duitsche mode achter zijn dissertatie schreef, de volgende gegevens.

Dr. Van Gelderen studeerde eerst theologie aan de Kamper School, maar begaf zich daarna, op raad zijner professoren, naar Duitschland, om zich toe te leggen op de Semitische talen. Hij bracht vier semesters door aan de Universiteiten te Berlijn en te Leipzig, volgde er de colleges over Hebreeuwsch, Assyrisch, Aramesch, Arabisch, Aethiopisch en Turksch, en promoveerde op een dissertatie over: „Ausgewählte Babylonisch-Assyrische Briefe“, die de eer genoot in de Beitrage zur Assyriologie und Semitischen Sprachwissenschaft van Prof. Delitzsch en P. Haupt te worden opgenomen.

Zoo als men ziet, valt de eigenlijke studie van Dr. Van Gelderen voor de Semitische talen, voor welk vak hij aan de Vrije Universiteit benoemd is, in hoofdzaak in het buitenland. Gelijk hij dan ook niet in de theologische, maar in de literarische faculteit, als docent is aangesteld.

Een goed woord.

Hoe diep het opleidingsvraagstuk nog steeds ingrijpt in het leven van ons volk, blijkt wel uit dit schrijven van broeder S. de Jager uit Serooskerke, dat wij bij uitzondering een plaats willen verleen.

De Theologische School, of de Vrije Universiteit?

Dat deze vraag langer zoo meer naar voren is gedrongen, kan niemand ontkennen. Een poging, met veel moeite voorbereid, om van de genoemde twee inrichtingen een te maken, is geheel mislukt. De geschiedenis bracht aan 't licht, dat beide inrichtingen ieder uit een eigen beginnel leven en dat zelfs de jongst gehouden Generale Synode niet in staat was, om ze op bevredigende wijze tot een te brengen. Gelukkig dat dit in 1892 niet is doorleiden. Had men het toen gezien zooals men nu ziet

de vereeniging eene deel van de Vrije ware niet dank, die God, die a't zoo gewest nader Hij ons zo Dat dit moeilijkheid niemand k groot die heeft daan genaam, on te geloofvrijheid he Zijne Godd stellig wel op Zijn duisternis n verlossn k Daarom dingen wa komen, de wij moeten en meening inrichtingen maken. Dat wijst, maar waken en moeilijkte er op ons Jersu Chr Allerhoogst door Zijne lichten kan verstaan ni „Uit Ge woorden, en Theol, moet hel dienaren d Broeders ook m.a.r i zen kan, t nooit voor geplaatst w eenig licht of indirect, wandelt in Enkele t proef, om wij in de C moeten heb arbeid uits Heeren, w komen. All te spoedig, altijd onbe Dat wij en talenten, ken, te bez Gods Wo Paulus zelf beste gamt daartoe als hebben vo bonden m Cor. 12 vol deel. De Apost denheid der En er is het is dezel der werkin alles in al de openba oorbaar is. gegeven ho deren het Geest; en zelfden Ge gezondmaaken en eenen ande derscheyding, menigere der talen, I en dezelfde het bijzond dit zijn al acht heeft, het N. Te de woorden geene aanw faculteten opbouw va voor onzen Wellicht genoemde en op gehe De gave verkregen. de kerk, e al geschied andere, d. der gezond genesmidd dat het bu dienen m door fier, gen co bew schen aan altijd, hets wijze, door medegedeel Vragt t aarde, m alle noodi en of die worden af dachte aan maar die il Het is leide Apost de leiding. In 1 Th Geest niet gemeend k H. Geestes Hij kan al H. Geest v Maar b begrip zke vuur, aan b de Joodse wetten. H te maken staat geschi gij niet m „Zorgt Go om onzen „Trek niet loovigen“, niet kenne niet ploeg tegelyke? Zoo wa de Mozes, ook het a daarop, M